

És un mot universalment usat en àrab, i restà viu en el d'Espanya: «lapis» (*RMa*, 128, 450); «peña, gran pedra» (*PAlc*, 346n39). Té diversos plurals en ús, ultra *ṣaḫūr* (*RMa*; Belot), *ḥobór*, *ḥabir*, *ciḥár* (*PAlc*, 349a5; *RMa*, 450). És etimologia perfecta per la forma i evident pel significat i la topografia (fantasios i arbitrari voler partir, com *AlcM*, d'un mot *sabór* 'resopó de Ramadan', d'ús molt especial en àrab i no generalment conegut).

PARÒNIM. *El Saor* (pron. *saór*), nom de dos turons *rocosos*, *bessons*, en el te. de Torís (xxx, 151.3, 153.24), els que *IGC* anomena «Peñas Rojas» ('01 × '21).

1) Desaprovo, com inútil i arbitrària, la pensada d'alguns de canviar el nom de la comarca de Gandia en *La Safor*. El nom general «Horta de Gandia» és l'únic orientador i estable. Geogràficament és just dir-ne *Gandia* però no *Safor*, que no és sinó la serra de l'extrem Sud i els seus vessants.

Saforna, *V. Safora Safortesa*, *-eza*, *V. Sa-*

SAFRA o La SAFRA

Bastants homònims valencians, que detallem de Nord a Sud.

1) Partida rústica, de camps, en el te. de Castelló de la Plana. Foto en *BSCC* xiv, 80, fig. 2; i *BSCC* xvi, 235. *MENCIONS ANT.* 1398, Llibre de Vàlues: «terra a la *Çafra* ---», «2 f<ane>c<a>des a la *Çafra*» (no deu ser el mateix «5 fdes. de terra a la *Cafana*»); 1468, Vàlues: «vinya o terra a la *Çafra*»; 1793: *Safra* (*JRocafort, Libro de Cosas Not. de C. de la P.*, p. 89).

2) Barranc de *Safra*, te. Olocau de Carraixet (xxx, 35 101.5).

3) *Safra* a Alberic, com una de les pdes. importants del terme (*GGRV*, 79). Jo hi anoto «Racó de *Safra*», afrontant ja amb Benimuslem, apartat del Xúquer i de la r. d'Alzira, citat entre el Racó de *Montell* i *Les Uitenes*, 117.4, i també oït a Benimuslem, 21.21.

4) *La Safra*, pda. de La Font de la Figuera (xxxii, 90.20).

5) A Ontinyent la que em citen especialment és *La Font de la Safra*. Potser al mateix es refereix (*SSiv.*, p. 375) en dir: «pueblo antiguo, el que según Cavanilles se da también a la Sierra de Agullent, tal vez por el lugar donde radicaba», car la serra damunt Agullent ja toca amb el terme d'Ontinyent; cosa semblant diu *MGadea*: que en els Alforins d'Ontinyent estigué situada l'antiga *Safra* dels romans, de la qual població se descobriren alguns restos (*T. del Xè* I, 111).

Però és clar que si hi hagué població romana no es diria així: ja la forma *safra* amb *-f-* ho descarta. A mi me la citaren, entre la Ploradora i els Brulls, en la part O. del terme, aclarint que avui és del mun. de Fontanars (= Alforins) (xxxii, 118.2); també *GGRV*, n. 65: «fuente de *Zafra* cerca de La Ploradora».

6) Però a Fontanars només em parlaren de *La Safra*,

si bé agr. al mun. de Villena, a la r. Oest del de Fontanars (xxxii, 122.2, 119.17). Potser és el mateix que registro a l'enq. del Camp de Mirra; i, allí damunt, *Penya de la Safra* (xxxv, 27.4).

7) Antiga alqueria *Saffre*, en doc. de 1273, en el te. de Confrides (*Mtz.Fdo.*, *Doc. Val. ACA*, n.º 1592).

8) *Safra* registro també en l'enq. de Mondòver (xxxvi 86.17): és el «caserío» que troba el *Nom. I.G.E.*, amb 57 hab., i nom «Bilaire de la *Zafra*»; ara bé, allí damunt el mapa Itin. Mil. pinta *Peña Zafra* com nom de muntanya.

Puix que és NL és versemblant considerar inseparable el problema del seu origen, del dels NLL castellans *La Zafra* 9), 10), 11): el més gran: *Zafra* al SE. de Badajoz, i dos a la prov. de Cuenca, *Zafra* i *Zafrilla*: tots tres són en terra molt muntanyosa: aquest, el més pròxim, en els Montes Universales (a uns 140 k. de València).

És, doncs, improbable que els nostres siguin succedanis d'aquests NLL cast., però versemblant que uns i altres vinguin de *ṣaḫra* 'penya' (veg., supra, *L'Assafor*); en parla *Hndz. Jiménez* (en *Al-And.* vii, 113-115), i no tinc nota del que en diu, però crec recordar que té en compte aquesta possible etim., ben conforme al paisatge, no sols el del 9), 10), 11), sinó també el 8), *Peña Zafra*, al damunt del de Fontanars, i 6), amb una altra *Penya de la Safra* a sobre.

L'*ETIM.* de part dels estudiats NLL valencians resta dubtosa, i només és clar (ja per la *f*) que ha de ser aràbiga. Però tractant-se d'un nom breu i d'una estructura tan corrent en àrab, es comprèn que les possibilitats són múltiples: *ṣábra* 'penya' és una, però la naturalesa dels llocs, i junt amb la gran repetició i en comarques ben disperses, es presta a admetre que hi hagi hagut suma i coincidència de diferents ètimons. Certament, a part d'aquells, evidentment penyalosos, notem que el 2) és un barranc, el 3) un «Racó», paratges propis per a roques, i també Confrides 6) i la serra d'Ontinyent són muntanyosos.

Tanmateix no pas tots. Almenys, però, 1), 7) fins 5) són terra de conreus i fonts. I els parònims aràbics, aptes per donar aquest resultat són molts. Comptem: *ṣábra* 'desert' (d'on el Sàhara, i *Zafara?* prov. Zamora), *zábira* 'brillant', *sáfra* 'grogua, pàlida, descolorida' (fem. de *azfár*: «amarillo», *PAlc.*); *safra* (amb *sin*, pròpiament 'viatge') i d'ací, després, 'vegada, torn', que apareix en el sentit especialitzat de 'tanda de regatge' en un doc. aràbic d'Aragó occidental, i en escriptures cristianes de la mateixa zona. Aquest últim és ben probable que sigui el principal responsable de 1), terres sens dubte regables, i potser també 3), que és en terreny sec, però travessat per diverses sèquies.¹

En els restants podem admetre que majorment es tracti de *ṣaḫra* 'penya', però reconeixent que s'hi deu haver barrejat un o més dels parònims aràbics enumerats. Només un estudi detallat, en el país, de cada un dels llocs en estudi (i millor si se'n troba documentació antiga) permetrà decidir la major probabilitat en cada un.